

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КОЛЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ МАЙНОВИМИ АВТОРСЬКИМИ ТА СУМІЖНИМИ ПРАВАМИ В УКРАЇНІ

Якубівський І. Є.,

*доктор юридичних наук, професор кафедри цивільного права та процесу
Львівського національного університету імені Івана Франка,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5322-249X>
e-mail: yakubivskyu@gmail.com*

Якубівський І. Є. Проблеми правового регулювання колективного управління майновими авторськими та суміжними правами в Україні.

В статті проаналізовано проблемні питання щодо правового регулювання відносин колективного управління майновими авторськими та суміжними правами, які існують в умовах дії прийнятого у 2018 р. Закону України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав». Зазначено, що прийняття цього Закону стало важливим етапом у розвитку законодавства України у сфері авторського права та суміжних прав у напрямі його наближення до стандартів Європейського Союзу щодо діяльності організацій колективного управління. Це дозволило в значній мірі імплементувати в національне законодавство України основні положення Директиви Європейського парламенту та Ради № 2014/26/ЄС. Водночас, проведений у статті аналіз дозволяє стверджувати про наявність у профільному законі також деяких спірних положень, які потребують теоретичного осмислення і напрацювання пропозицій щодо подальшого удосконалення правового регулювання відносин колективного управління майновими авторськими і суміжними правами. Запропоновано назву цього закону замінити на більш точну і лаконічну – «Про колективне управління майновими авторськими та (або) суміжними правами». Наголошено, що в даному законі має послідовно проводитися позиція, відповідно до якої об'єктом колективного управління є майнові авторські та суміжні права. З метою імплементації положень Директиви № 2014/26/ЄС висловлено позицію щодо доцільності закріплення у національному законодавстві можливості правоволодільців передавати свої майнові авторські та суміжні права в управління не лише організаціям колективного управління, але й іншим незалежним організаціям. Звернуто увагу на доцільності повернення до представницької моделі відносин між організаціями колективного управління та правоволодільцями. Зазначено, що в тексті закону термін «договір про надання дозволу на використання об'єктів авторського права і (або) суміжних прав» варто замінити поняттям «ліцензійний договір», уточнивши, що організації колективного управління можуть надавати лише невиключні ліцензії.

Ключові слова: авторське право, суміжні права, правоволоділець, організація колективного управління.

Yakubivskiy I. Issues of legal regulation of collective management of copyrights and related rights in Ukraine.

The article analyzes the problematic issues of legal regulation of collective management of copyrights and related rights, which exist under the 2018 Law of Ukraine “On effective management of property rights of copyright holders in the scope of copyright and (or) related rights”. It is noted that the adoption of this Law was an important stage in the development of Ukrainian legislation in the scope of copyright and related rights in the direction of its approximation to the standards of the European Union on the activities of collective management organizations. This has significantly implemented the main provisions of the Directive of the European Parliament and of the Council № 2014/26/EU into the national legislation of Ukraine. At the same time, the analysis conducted in the article allows us to state that the Law also contains some controversial provisions that require theoretical understanding and development of proposals for further improvement of legal regulation of collective management of copyright and related rights. It is proposed to replace the title of this Law with a more precise and concise one – “On the collective management of copyright and (or) related rights”. It is emphasized that this Law should consistently take the position that the object of collective management is property copyright and related rights. In order to

implement the provisions of Directive № 2014/26/EC, a position was expressed on the expediency of enshrining in national legislation the possibility of right holders to transfer their copyright and related rights to management not only to collective management organizations but also to other independent organizations. Attention is paid to the expediency of returning to the representative model of relations between collective management organizations and rightsholders. It is noted that in the text of the Law the term “contract on permission to use copyright and (or) related rights” should be replaced by “license contract”, specifying that collective management organizations can only grant non-exclusive licenses.

Key words: copyright, related rights, rightsholder, organization of collective management.

Постановка проблеми. Важливе значення у механізмі здійснення та захисту майнових авторських та суміжних прав традиційно відіграють організації колективного управління. Останні виступають своєрідними посередниками між суб'єктами майнових авторських та суміжних прав, які зацікавлені в отриманні доходів від використання творів, виконань, фонограм тощо, та особами, які здійснюють використання зазначених об'єктів. Тому правовому регулюванню діяльності організацій колективного управління традиційно приділяється серйозна увага як у національному законодавстві, так і на міжнародному рівні. Варто зазначити, що у багатьох європейських державах прийняті спеціальні закони, які регулюють правовий статус зазначених організацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній правовій доктрині проблематика колективного управління майновими авторськими та суміжними правами вже неодноразово ставала предметом наукових досліджень. У цьому відношенні варто назвати наукові розвідки таких вчених, як В. С. Дроб'язко, Ю. М. Капіца, О. З. Костів, Л. Р. Майданик, Л. Р. Щерба та ін. Водночас, більшість цих робіт виконувалися ще до прийняття чинного зараз в Україні профільного закону у даній сфері, а тому проблематика колективного управління майновими авторськими та суміжними правами потребує подальшого наукового опрацювання.

Мета статті. Метою є виявлення основних теоретичних та практичних проблем щодо колективного управління майновими авторськими та суміжними правами та окреслення шляхів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. В Україні до 2018 р. правові засади колективного управління майновими авторськими і суміжними правами були визначені у Законі України «Про авторське право і суміжні права» (ст.ст. 47–49) [1]. Проте практика діяльності організацій колективного управління у цей період виявила чимало проблем, у тому числі, правового характеру, що обумовило необхідність реформування законодавства України у зазначеній сфері та урахування позитивного досвіду європейських країн у цьому напрямі.

Окремі положення щодо колективного управління майновими авторськими та суміжними правами одержали закріплення у ст. 168 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, де серед іншого визнано необхідність досягнення організаціями колективного управління високого рівня ефективності та прозорості при виконанні своїх завдань [2].

У 2018 р. був прийнятий Закон України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав» [3] (далі – Закон № 2415-VIII). Прийняття зазначеного закону стало важливим кроком у реформуванні національного законодавства України у сфері авторського права та суміжних прав, що вивело правове регулювання відносин, пов'язаних із діяльністю організацій колективного управління, на якісно новий рівень. Зрозуміло, що прийняття окремого закону *a priori* здатне забезпечити більш повне і системне регулювання основних аспектів діяльності організацій колективного управління у порівнянні із трьома статтями Закону України «Про авторське право і суміжні права», як це було до того. Власне, відсутність належного правового регулювання багатьох важливих питань, віднесення їх вирішення «на відкуп» локальних актів організацій колективного управління та договірного регулювання, нерідко створювало поле для зловживань і порушення прав авторів та інших правоволодільців, що у кінцевому підсумку негативно позначалося на ефективності функціонування системи колективного управління майновими авторськими і суміжними правами в Україні.

Варто зазначити, що Закон № 2415-VIII багато у чому враховує положення Директиви Європейського парламенту та Ради № 2014/26/ЄС «Про колективне управління авторським та суміжними правами та мультитериторіальне ліцензування прав на музичні твори з метою онлайн використання на внутрішньому ринку» [4] (далі – Директива № 2014/26/ЄС). У пояснювальній записці до його проекту зазначено, що прийняття цього закону дозволить імплементувати основні положення вказаної директиви. Тому можна констатувати, що прийняття Закону № 2415-VIII стало також важливим кроком з боку України щодо гармонізації її національного законодавства у сфері авторського права і суміжних прав із правом Європейського Союзу.

Водночас, даний закон не позбавлений деяких проблемних моментів, на яких хотілось и зупинитись далі.

Насамперед, звертає на себе увагу назва закону – «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав». По-перше, вона є доволі громіздкою. Словосполучення «правами правовласників» є певною мірою тавтологічним. До того ж, термін «правовласник», який надалі вжито і в тексті закону, опосередковано відображає проприетарну теорію, що не узгоджується із концептуальним підходом до визначення юридичної природи права інтелектуальної власності, покладеним в основу Цивільного кодексу України [5] (далі – ЦК України). Зазначимо, що у Директиві 2014/26/ЄС вжито більш вдалий, на наш погляд, термін «правоволоділець» (*rightsholder*). Важко визнати обґрунтованим і зазначення у назві Закону № 2415-VIII слова «ефективне». Буквально це можна розуміти так, що даний закон поширюється не на всі відносини у сфері колективного управління майновими авторськими та суміжними правами, а лише на відносини щодо «ефективного управління» у відповідній сфері. Крім того, ефективність є далеко не єдиним принципом колективного управління, відповідно до ч. 2 ст. 5 Закону № 2415-VIII. Враховуючи наведене, вважаємо, що назва даного закону «Про колективне управління майновими авторськими та (або) суміжними правами» була би більш точною і лаконічною.

У Законі № 2415-VIII не завжди послідовно визначається об'єкт колективного управління. У назві закону та в більшості його положень таким визначаються майнові авторські та суміжні права. Проте в окремих нормах йдеться про колективне управління об'єктами авторського права і (або) суміжних прав (ч. ч. 5, 6 ст. 12 Закону № 2415-VIII). Остання позиція є необґрунтованою, оскільки об'єктами цивільного обороту у сфері інтелектуальної власності є майнові права інтелектуальної власності, а не самі об'єкти цих прав (твори, виконання тощо) [6, с. 36–38]. Стосовно відносин колективного управління такий підхід відображено у Директиві 2014/26/ЄС, у якій мова йде про «колективне управління авторським правом і суміжними правами» («*collective management of copyright and related rights*»).

Закон № 2415-VIII визначає діяльність із колективного управління як виключну прерогативу організацій колективного управління. Так, згідно із ч.1 ст. 5 даного закону, колективне управління майновими права суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав здійснюють організації колективного управління, зареєстровані Установою у встановленому цим Законом порядку. Закон № 2415-VIII не містить жодних положень, які б вказували на можливість здійснення діяльності із управління майновими авторськими та суміжними правами іншими видами юридичних осіб. Проте Директива 2014/26/ЄС містить інше вирішення даного питання: у п. 15 її преамбули зазначено, що правоволоділці повинні мати право довіряти управління їхніми правами незалежним організаціям управління. Такими незалежними організаціями управління є комерційні юридичні особи, які відрізняються від організацій колективного управління зокрема тим, що вони не перебувають у власності або під контролем правоволоділців. Відповідно, у ст. 3 Директиви 2014/26/ЄС поряд із визначенням поняття «організація колективного управління» (*collective management organization*), закріплено дефініцію поняття «незалежна організація управління» (*independent management organization*). Звісно, що більшість положень даної Директиви стосуються саме діяльності організацій колективного управління, проте вона, по-перше, допускає принципову можливість провадження такої діяльності також іншими – «незалежними організаціями управління» і, по-друге, поширює на останні ряд положень Директиви щодо колективного управління (ст. 2 (4) Директиви 2014/26/ЄС).

Однією із новел у правовому регулюванні відносин між організаціями колективного управління і правоволоділцями став відхід від закріпленої раніше Законом України «Про авторське право і суміжні права» представницької моделі, за якою організації колективного управління здійснювали свої функції від імені правоволоділців. Натомість, відповідно до ч. 9 ст. 5, ч.1 ст. 12 Закону № 2415-VIII передбачено здійснення організаціями колективного управління їх функцій від свого імені. Водночас, при зверненні організацій колективного управління до суду із вимогами про захист порушених авторських та (або) суміжних прав вони діють від імені правоволоділців (п. 4 ч. 1 ст. 12 Закону № 2415-VIII). Таке законодавче вирішення є непослідовним. Крім того, воно жодним чином не обумовлене вимогами Директиви 2014/26/ЄС. Остання не містить прямої вказівки на те, від чийого імені – правоволоділців чи свого – реалізують свої функції організації колективного управління. Більше того, у закріпленому ст. 3 (а) даної Директиви визначенні поняття «організація колективного управління» передбачено, що вона «уповноважена управляти авторським правом і суміжними правами від імені більш ніж одного правоволоділця» (*authorised to manage copyright or rights related to copyright on behalf of more than one rightsholder*), що більшою мірою орієнтує, власне, на представницьку модель. Аналогічна позиція закладена у визначенні поняття «надходження від прав» (ст. 3 (h) Директиви 2014/26/ЄС). До речі, це відповідає позиції Всесвітньої організації інтелектуальної власності, за визначенням якої, колективним управлінням є здійснення авторського права та суміжних прав організаціями, які діють в інтересах та від імені правоволоділців [7]. Зазначимо, що у пояснювальній записці до

проекту Закону № 2415-VIII відсутнє будь-яке обґрунтування доцільності заміни представницької моделі відносин між організаціями колективного управління та правоволодільцями на іншу. Тому відповідна законодавча новела наразі виглядає доволі дискусійною і недостатньо обґрунтованою.

У контексті наведеного вище постає питання про юридичну природу договорів про управління майновими правами на колективній основі. Враховуючи те, що система розміщення окремих договірних інститутів побудована залежно від того основного правового результату, досягнення якого домагаються сторони, укладаючи той чи інший договір [8, с. 282], при вирішенні питання щодо юридичної природи аналізованого договору варто виходити із того, що є основним правовим результатом, на який він спрямований. У літературі слушно відкреслюється, що організація колективного управління самостійно не використовує об'єкти права інтелектуальної власності; вона укладає договори з іншими суб'єктами про надання дозволу на їх використання, виступаючи при цьому представником [9, с. 7–8].

У ст. 1 Закону № 2415-VIII колективне управління розуміється, як діяльність зі збору, розподілу та виплати правовласникам доходу від прав. Відтак, основним обов'язком організації колективного управління за розглядуваним договором є надання правоволодільцеві послуги, зміст якої полягає у здійсненні діяльності зі збору, розподілу та виплати правоволодільцеві доходу від прав. Укладаючи цей договір, правоволодільець ставить собі за мету не розпоряджання належними йому майновими авторськими та суміжними правами як таке, а отримання від організації колективного управління зазначеної вище послуги. Делегування ж правоволодільцем окремих повноважень щодо розпоряджання майновими авторськими та суміжними правами організації колективного є лише засобом для досягнення зазначеної мети.

На наш погляд, договори про управління майновими правами на колективній основі доцільно відносити до договорів про надання посередницьких послуг. Як зазначено у літературі, виокремлюваними критеріями у виокремленні посередницьких послуг є: 1) дії в чужих інтересах; 2) дії на основі і в межах наданих повноважень; 3) дії за чужий рахунок [10, с. 809]. Наведеним критеріям повністю відповідають договори про управління майновими правами на колективній основі. По-перше, організації колективного управління виконують свої функції не у власних інтересах, а в інтересах суб'єктів авторського права та (або) суміжних прав (ст.ст. 1, 5, 12 Закону № 2415-VIII). По-друге, організації колективного управління діють на основі і в межах наданих їм правоволодільцями повноважень. По-третє, витрати організацій колективного управління, пов'язані зі здійсненням ними покладених на них функцій, покриваються за рахунок зборів за управління, які вони утримують із сум зібраного доходу від прав (ст. 21 Закону № 2415-VIII).

Із урахуванням закріпленої на даний час Законом № 2415-VIII моделі відносин між організаціями колективного управління і правоволодільцями, за якою перші здійснюють більшість функцій від свого імені, найбільш близьким за назвою і за змістом до договору про управління майновими правами на колективній основі є договір управління майном (глава 70 ЦК України). Однак, застосування довірчої моделі управління майновими авторськими та суміжними правами конкретно в діяльності організацій колективного управління видається проблематичним. По-перше, відповідно до ч. 1 ст. 1033 ЦК України, управителем за договором управління майном може бути суб'єкт підприємницької діяльності, тоді як організація колективного управління є неприбутковою організацією (ст. ст. 1, 5 Закону № 2415-VIII). По-друге, договір управління майном є відплатним (ст. ст. 1029, 1042 ЦК України), у той час, як організації колективного управління мають право лише утримувати із сум зібраного доходу від прав збір за управління, який спрямовується на покриття витрат на забезпечення діяльності організації колективного управління (ст. ст. 1, 21 Закону № 2415-VIII).

Відповідно до ч. 5 ст. 5 Закону № 2415-VIII, правовласники, у тому числі ті, які уклали договір про управління майновими правами на колективній основі з організацією колективного управління, мають право на свій розсуд надавати дозвіл на некомерційне використання належних їм об'єктів авторського права і (або) суміжних прав. Варто зазначити, що визнання за правоволодільцями права надавати ліцензії на некомерційне використання об'єктів є однією із принципових позицій, закладених у Директиві 2014/26/ЄС, на чому наголошено у п. 19 її преамбули. Відповідно до ст. 5 (3) даної Директиви, правоволодільці повинні мати право надавати ліцензії на некомерційне використання будь-яких прав, категорій прав або видів творів та інших об'єктів за їх власним вибором. Порівнюючи це положення Директиви 2014/26/ЄС із вищенаведеним положенням ч. 5 ст. 5 Закону № 2415-VIII, неважко помітити таку відмінність: у Законі сказано про «правовласників, у тому числі тих, які уклали договір про управління майновими правами на колективній основі з організацією колективного управління», тоді як у Директиві подібного уточнення немає – йдеться просто про «правоволодільців». Враховуючи сферу регулювання Закону № 2415-VIII, його положення поширюються лише на тих правоволодільців («правовласників»), які перебувають у правовідносинах із організаціями колективного управління. Відповідно до ч. 4 ст. 5 Закону № 2415-VIII, правовідносини між організаціями колективного управління та правовласниками виникають та здійснюються на підставі договору про управ-

ління майновими правами на колективній основі, або на підставі закону. У цьому аспекті формулювання «у тому числі ті, які уклали договір про управління майновими правами на колективній основі з організацією колективного управління» у наведеному положенні ч. 5 ст. 5 Закону № 2415-VIII є зайвим. Тим паче, що якщо керуватися буквальною тлумаченням чинної редакції ч. 5 ст. 5 Закону № 2415-VIII, то виходить, що відповідна норма стосується усіх суб'єктів авторського права та суміжних прав, незалежно від наявності у них правовідносин із організаціями колективного управління, що вочевидь є неправильним. Тому положення ч. 5 ст. 5 Закону № 2415-VIII доцільно сформулювати аналогічно, як це передбачено Директивою 2014/26/ЄС, для чого слова «у тому числі ті, які уклали договір про управління майновими правами на колективній основі з організацією колективного управління» доцільно виключити.

Недосконаліми є окремі положення Закону № 2415-VIII, що регулюють договірні відносини між організаціями колективного управління та користувачами. Так, у п. 1 ч. 1 ст. 12 даного закону серед функцій організацій колективного управління названо укладення із користувачами договорів про надання дозволу на використання об'єктів авторського права і (або) суміжних прав та договорів про виплату винагороди (відрахувань) за використання об'єктів авторського права і (або) суміжних прав. Як видно, у наведеному вище положенні закону йдеться про два види договорів:

1) перший з них укладається у тих випадках, коли відповідно до Закону України «Про авторське право і суміжні права» відповідні дії із використання твору чи об'єкта суміжних прав потребують дозволу суб'єкта відповідних прав. Відтак, за даним договором організація колективного управління надає користувачеві дозвіл на використання об'єкта, а користувач зобов'язується сплачувати плату за таке використання. По суті, тут йдеться про ліцензійний договір. Відповідно до ч. 1 ст. 1109 ЦК України, за ліцензійним договором одна сторона (ліцензіар) надає другій стороні (ліцензіату) дозвіл на використання об'єкта права інтелектуальної власності (ліцензію) на умовах, визначених за взаємною згодою сторін з урахуванням вимог цього Кодексу та іншого закону. У цьому аспекті викликає подив, чому у Законі № 2415-VIII не вжито термін «ліцензійний договір». Це свідчить про неузгодженість термінології даного закону із ЦК України як основним актом цивільного законодавства. Немає єдності термінології і в самому Законі № 2415-VIII – на відміну від ст. 12, у ст. 20 відповідний договір має іншу назву «договір про використання об'єктів авторського права і (або) суміжних прав». На наш погляд, у Законі № 2415-VIII для позначення даного договору має бути закріплено єдиний термін – «ліцензійний договір». Причому варто передбачити, що за таким ліцензійним договором надається невиключна ліцензія. Цей аспект у Законі № 2415-VIII взагалі залишено поза увагою, хоча він є важливим з точки зору чіткого визначення повноважень організацій колективного управління щодо надання дозволу на використання об'єктів. Доречно зазначити, що ліцензійна природа відносин між організаціями колективного управління і користувачами відображена і в Директиві 2014/26/ЄС, ст. 16 якої має назву «Ліцензування» (англ. – *Licensing*);

2) другий із названих у п. 1 ч. 1 ст. 12 Закону 2415-VIII договорів укладається в окремих випадках, коли відповідно до Закону України «Про авторське право і суміжні права» дозволяється використання об'єкта без дозволу правоволодільця, але із виплатою винагороди. Так, укладення такого договору передбачено для суб'єктів, які здійснюють комерційне використання опублікованих з комерційною метою фонограм, відеограм, їх примірників та зафіксованих у них виконань (ст. 43 Закону України «Про авторське право і суміжні права») [11].

Висновки. Прийняття Закону № 2415-VIII стало важливою віхою у розвитку законодавства України у сфері авторського права та суміжних прав у напрямі його наближення до стандартів Європейського Союзу щодо діяльності організацій колективного управління. Водночас, проведений вище аналіз дозволяє стверджувати про наявність у цьому законі також деяких спірних положень, які потребують теоретичного осмислення і напрацювання пропозицій щодо подальшого удосконалення правового регулювання відносин колективного управління майновими авторськими і суміжними правами:

- назву Закону № 2415-VIII доцільно замінити на більш точну і лаконічну – «Про колективне управління майновими авторськими та (або) суміжними правами»;
- у Законі № 2415-VIII має послідовно проводитися позиція, відповідно до якої об'єктом колективного управління є майнові авторські та суміжні права;
- доцільно передбачити можливість правоволодільців передавати свої майнові авторські та суміжні права в управління не лише організаціям колективного управління, але й іншим незалежним організаціям;
- варто розглянути питання щодо повернення до представницької моделі відносин між організаціями колективного управління та правоволодільцями;
- у тексті Закону № 2415-VIII термін «договір про надання дозволу на використання об'єктів авторського права і (або) суміжних прав» варто замінити поняттям «ліцензійний договір», уточнивши, що організації колективного управління можуть надавати лише невиключні ліцензії.

Список використаних джерел:

1. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3792-XII (в редакції закону від 11 липня 2001 р. № 2627-III). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 43. Ст. 214.
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікована із заявою Законом України від 16 вересня 2014 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 40. Ст.2021.
3. Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав: Закон України від 15 травня 2018 р. № 2415-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 32. Ст. 242.
4. Directive 2014/26/EU of the European Parliament and of the Council of 26 February 2014 on collective management of copyright and related rights and multi-territorial licensing of rights in musical works for online use in the internal market. *Official Journal of the European Union*. 2014. L 84. P. 72–98.
5. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356.
6. Якубівський І. Є. Майнові права інтелектуальної власності як об'єкти цивільного обороту. *Право та інновації*. 2014. № 4. С. 30–38.
7. WIPO: Collective Management of Copyright and Related Rights. URL: <https://www.wipo.int/copyright/en/management/>
8. Правова система України: історія, стан та перспективи: у 5 т. Т. 3: Цивільно-правові науки. Приватне право / за заг. ред. Н. С. Кузнецової. Харків: Право, 2008. 640 с.
9. Верес І. Я. Підстави колективного управління майновими авторськими та (або) суміжними правами. *Підприємництво, господарство і право*. 2015. № 7. С. 7–10.
10. Договірне право України. Особлива частина: навч. посіб. / Т. В. Боднар та ін.; за ред. О. В. Дзери. Київ: Юрінком Інтер, 2009. 1200 с.
11. Про затвердження розміру, порядку та умов виплати винагороди (роялті) за комерційне використання опублікованих з комерційною метою фонограм, відеограм, їх примірників та зафіксованих у них виконань: постанова Кабінету Міністрів України від 18 січня 2003 р. № 71. *Офіційний вісник України*. 2003. № 4. Ст. 128.